

Соціокультурна динаміка в процесі глобальних трансформацій

ТЕТЯНА ВЕРЕМІЄНКО*

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено соціокультурний компонент глобалізації. Проведено теоретичний аналіз сучасних соціокультурних трансформацій та оцінено їх вплив на світогосподарську динаміку в межах новітньої парадигми глобалізації. Поглиблено аналіз особливостей соціокультурного процесу з наголосом на майбутній позитивній альтернативності цивілізаційного розвитку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Соціокультурна глобалізація, соціокультурні індикатори, соціокультурна динаміка, соціокультурна асиметричність, культурна експансія, культурний плюралізм, соціокультурні імперативи.

Вступ

Глобалізація, що домінує на сучасному етапі розвитку людства, виявляється в різних сферах суспільного життя, надаючи нові можливості й породжуючи нові виклики у демографії, екології, технології, економіці, геополітиці, культурі. Починаючи з кінця ХХ століття, дедалі значнішої актуальності набуває проблематика саме глобалізації соціокультурних перетворень, торкаючись одночасно науки, освіти, культури, етики, ідеології, релігії.

Зростання значущості соціокультурного фактора глобалізації зумовлене: швидкістю й масштабністю змін; домінуванням інтегративних тенденцій у культурі; інтенсивністю культурних взаємодій в інформаційному суспільстві; зростанням масштабів культурної індустрії у зв'язку з появою транснаціональних корпорацій у сфері виробництва культурних товарів та послуг; вторгненням західної культури (переважно в досить агресивних формах – вестернізація, культурна

* Веремієнко Тетяна Сергіївна — випускниця ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», у 2007 році отримала диплом магістра з міжнародної економіки з відзнакою. Асистент і здобувач кафедри міжнародної економіки. Основні напрями наукових досліджень — соціокультурний компонент національних стратегій економічного розвитку в умовах глобалізації.

експансія тощо)¹. Очевидним є поширення впливу глобалізації на ціннісно-нормативні основи національних культур у процесі сучасної модернізації суспільств. Глобалізуються символи культури, і водночас загострюються проблеми культурної ідентифікації².

Враховуючи загальну дискусійність проблем глобалізації, найбільш складними й суперечливими є її прояви саме в соціокультурній сфері. Складність аналізу зумовлена його вочевидь міждисциплінарним характером. Саме тому, досліджуючи тенденції та особливості соціокультурних взаємодій та перетворень у глобальних умовах розвитку, важливо орієнтуватися на пошук та обґрунтування позитивних альтернатив³.

Глобалізаційна природа сучасних соціокультурних змін

Різномісність проявів глобалізації ускладнює її визначення універсальними характеристиками, оскільки ідентифікується суперечливий комплекс транскордонних взаємодій різних рівнів між соціально-політичними формаціями, економіками, культурами. Це загалом сприяє формуванню світоцілісності, коли глобалізація трактується як «філософсько-культурологічна інтегративна концепція, що відображає тенденції прогресу світової історії та культури на сучасному етапі розвитку людства, коли сучасне суспільство являє собою цілісний та взаємопов'язаний світ, який постійно стикається з необхідністю культурного плюралізму у розв'язанні глобальних проблем сучасності»⁴. Розуміння глобалізації як складного соціокультурного процесу вимагає особливих підходів, адже вивчення лише окремих боків даного явища в межах певних наукових дисциплін без урахування всього спектра соціокультурних трансформацій призводить до

¹ З. Бжезінський Вибір: світове панування чи світове лідерство / Пер. з англ. А. Іщенка. — К.: Вид-дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — С. 126—127.

² www.elib.org.ua «Глобализация как социокультурный процесс».

³ Базылев Н. И., Мишкевич М. В., Базылева М. Н. Мировая экономика: Учеб. пособ. — Мн.: Книжный Дом; Мисанта, 2004. — С. 39.

⁴ Колесников А. С. Философская компаративистика и диалог культур // В сб. «Россия и Грузия: диалог и родство культур» — СПб., 2003. — С. 202—203.

спрощення та одностороннього трактування одного з найскладніших явищ сьогодення.

Слід зазначити, що сучасні уявлення про соціокультурну динаміку значно відрізняються від уявлень, що були характерними для XVIII та XIX століть. Узагалі, «соціокультурна зміна» являє собою багатовимірний і багатоаспектний процес, що формує багатопредметність дослідження соціальної динаміки. Ретроспективні соціокультурні зміни базувалися здебільшого на *лінійних* (часових і просторових) тенденціях розвитку, коли загальнонаукова думка оперувала здебільшого поняттям людства як загального, та прагнула віднайти «динамічні закони еволюції та прогресу», які визначали б магістральний напрям людської історії⁵.

Протягом XVIII–XIX століть переважна більшість учених, – представників переважно суспільних наук – була твердо переконана в існуванні вічних лінійних тенденцій соціокультурних змін. Зміст історичного процесу полягав для них у розгортанні та повній реалізації так званої «тенденції прогресу та еволюції», стабільної «історичної тенденції» і закону «соціокультурного розвитку»⁶. Типовими в даному розумінні є концепції Гердера, Фіхте, Канта і Гегеля, які вбачали головну тенденцію історичного прогресу в прогресивному скороченні насилля та війн, стабільному розширенні сфери миру та зростанні справедливості, розуму й моральності⁷. Заслугує на увагу і теорія «соціальної динаміки» Спенсера, згідно з якою весь соціокультурний універсум з часом переходить зі стану невизначеної однорідності до стану визначеної домовленої багатогранності із дедалі значнішими диференціацією та інтеграцією людської особистості, культури і суспільства⁸. Інтерпретуючи характер соціокультурних змін з погляду лінійності, більшість науковців XIX століття трактувала процес соціокультурної динаміки переважно в контексті послідовності еволюціонуючих стадій розвитку. До лінійних можна віднести як теорію соціо-

⁵ Сорокин П. А. Социокультурная динамика и эволюционизм // Американская социологическая мысль. — М., 1996. — С. 372—392.

⁶ Там само.

⁷ Матвеев С. О., Лясота Л. І. Економічна соціологія: Підручник. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. — С. 55—89.

⁸ www.abuss.narod.ru/Biblio/sorokin2.htm «Общие теории социальной динамики».

льної динаміки Лестера Ф. Ворда, що наголошує на дедалі сильнішому телеологічному, колоподібному, штучному, самоспрямованому та самоконтрольованому характері людської адаптації, так і виведеному «законі соціальної ентропії» Л. Вінарського — згідно з яким ця ентропія веде до дедалі значнішого соціокультурного вирівнювання каст, соціальних груп, класів, рас та індивідів і, нарешті, до позбавленої життя соціокультурної рівноваги та до кінця людства. У цьому руслі

Ф. Гіддінс поділяє процес соціокультурного розвитку на чотири стадії: зоогенічну, антропогенічну, етногенічну та демогенічну. Остання, у свою чергу, поділяється на кілька лінійних підстадій — військово-релігійну, ліберально-легальну та економіко-етичну⁹.

На початку ХХ століття у соціокультурній сфері проявилися тенденції, що дискредитували лінійні теорії розвитку, зокрема, стало очевидним, що: по-перше, лінійний тип змін є лише одним з багатьох варіантів, а по-друге, для того, щоб лінійні рухи або зміни були можливими, об'єкт змін має постійно перебувати в ізольованому середовищі, осторонь дій зовнішніх факторів. Має бути дотримана така рівновага, за якої дані об'єкти в будь-який момент можуть нейтралізувати один одного¹⁰. Очевидно, що вірогідність даних постулатів є абсолютно неможливою в бурхливому потоці соціокультурних змін, адже людина, суспільство, культура є набагато складнішими «об'єктами», з властивим постійним впливом на них неорганічних, органічних і соціокультурних сил. Крім того, якщо взяти до уваги, що кожен із цих «об'єктів» за своєю природою постійно змінюється, то класична концепція лінійності справді втрачає будь-який зміст.

Враховуючи вищезазначені та інші причини, стало зрозумілим, що лінійно розвиватися можуть лише деякі соціокультурні явища протягом обмежених відтинків часу, а в умовах глобалізації соціокультурні зміни набувають ознак *нелінійності*. Аналізуються такі аспекти соціокультурних змін, як: ізоляція, контакт, взаємодія, конфлікт, відчуження, диференціація, інтеграція, дезінтеграція тощо. Загалом, у сфері до-

⁹ Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. / П. А. Сорокин. — М.: Политиздат, 1992. — С. 302—315.

¹⁰ www.abuss.narod.ru/Biblio/sorokin2.htm «Общие теории социальной динамики».

сліджень XX століття знаходився хід постійно змінюваних соціокультурних процесів, що, зокрема, відобразилось у працях Л. Вебера, А. Вебера, О. Шпенглера, Арнольда Дж. Тойнбі, П. Сорокіна та багатьох інших. Такий підхід переважає і в дослідженнях вітчизняних науковців, зокрема О. Н. Астаф'євої, яка підтверджує, що глобалізація надає сучасному соціокультурному розвитку виразної нелінійності, а просторово-часовий розріз, «зрілість глобалізації» як соціокультурного процесу дозволяють оцінити його не тільки за допомогою порівняння попереднього та наступного станів, й проаналізувати «об'ємний» спектр розвитку глобалізації в цілому. Загалом, принципи нелінійного трактування відкривають можливості зіставлення реальних ретроспектив і можливих альтернативних перспектив на основі синергетичного аналізу¹¹. При цьому, емерджентний характер тривання соціокультурних процесів значно розширює можливості та вибір шляхів для переходу до іншої стадії розвитку. Слід зауважити, що горизонти перспектив тих чи інших культур в умовах глобалізації можуть не лише розширюватись, й звужуватися. Отже, фундаментальний принцип поведінки нелінійних систем базується на періодичному чергуванні стадій еволюції та інволюції, розгортання та згортання, передбачає вибухи активності, зміну інтенсивності на пасивність, інтеграцію та дезінтеграцію тощо. Ось чому інтеграційна домінанта процесу глобалізації – інтенсивний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, розширення міжкраїнних і міжцивілізаційних взаємодій, системна інтернаціоналізація фінансово-економічної сфери не тільки не стимулюють тенденції диференціації та диверсифікації, а й загострюють їх. Іншими словами, процеси культурної взаємодії у світі априорі не можуть бути передбачуваними та спрогнозованими.¹² Водночас непродуктивними є й дослідження глобальних процесів сучасності без урахування прагнень людства до досягнення цивілізаційного синтезу за умови збереження різноманітності народів та культур.

¹¹ www.kraslib.ru Официальный сайт Государственной универсальной научной библиотеки Красноярского края — «Глобализация как социокультурный процесс».

¹² www.revolution.ru/sociology/00009696_html «Взаимодействие культур в условиях глобализации».

Соціокультурні суперечності глобалізації

Суперечливий феномен глобалізації досліджувався відомими у світі вченими І. Валлерстайном¹³, Дж. Стігліцем¹⁴, В. Беком¹⁵, З. Бжезінським¹⁶, Дж. Соросом¹⁷, А. І. Уткіним¹⁸, М. Г. Делягіним¹⁹ та ін. Дослідницька увага фокусувалася на об'єктивній природі тенденцій інтеграції й диференціації, що зумовлює двовекторність цивілізаційних процесів — розвиток тенденцій уніфікації та збереження етнокультурної особливості. З одного боку, формується світовий ринок, інтернаціоналізуються та уніфікуються потреби і пропозиції, розширюється вплив демократично-лібералізаційних поглядів, універсалізуються інформаційні комунікації, стандартизуються соціальні параметри життєдіяльності. З іншого боку, зростає світогосподарська нестабільність та вразливість, збільшуються розриви між Північчю та Півднем, гальмується передача знань та нових технологій з центру до периферії, деформуються міграційні потоки, збільшується різниця між рівнем життя й добробутом багатих та бідних країн і людей²⁰. Головні носії глобалізації — транснаціональні корпорації — посилюють свій не лише економічний, а й політичний вплив практично на всі держави світу, ускладнюється взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства, починає превалювати масова культура, що загрожує природному культурному різноманіттю, ускладнюється екологічна ситуація.

Вкрай складні соціокультурні взаємовідносини країн за умов їх політико-економічної суверенності в

¹³ Валлерстайн І. Социальное изменение вечно? Ничто никогда не изменяется? // Социс. — № 1. — 1999. — С. 8—21.

¹⁴ Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар: Пер. з англ. — К.: Вид. Дім «КМА Академія», 2003. — 252 с.

¹⁵ Бек У. Что такое глобализация? (Ошибки глобализма — ответы на глобализацию) / Пер. с нем. — М.: Прогресс-Традиция, 2001. — 304 с.

¹⁶ З. Бжезінський Вибір: світове панування чи світове лідерство / Пер. з англ. А. Іщенко. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — 203 с.

¹⁷ Сорос Дж. Криза глобального капіталізму (Відкрите суспільство під загрозою) / Пер. з англ. — К.: Основи, 1999. — 259 с.

¹⁸ Уткін А. І. Глобалізація: процес и осмысление. — М.: Логос, 2002. — 254 с.

¹⁹ Делягін М. Г. Мировой кризис: Общая теория глобализации: Курс лекций. / Институт проблем глобализации (ИПРОГ). — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2003. — 768 с.

²⁰ Сіденко С. В. Соціальні проблеми глобалізації / Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 38—54.

майбутньому має привести до формування синтетичних форм етнокультурної ідентифікації. В іншому разі ціннісні переваги одного типу культури завдяки глобальній інформатизації та корпоратизації будуть нав'язані світовій спільноті, що, у свою чергу, може призвести до безпрецедентної уніфікації й послаблення культурної різноманітності²¹.

Зрозуміло, що кожна культура, кожен етнос входить до глобального економічного простру зі своїми власними соціальним рисами, способами та ритмами. І досить важливим є в даному контексті врахування проблем адаптації до умов відкритої інформаційно-інноваційної активності, оскільки запобігти тиску глобальної уніфікації національних традицій, зберегти етнічні культури досить важко. Водночас зближення рівнів соціально-економічного розвитку країн і регіонів світу, універсальність загальних культурних практик дозволяють уникнути типологічної одноманітності²².

Інтегруючи зовнішній культурний простір, процеси глобалізації посилюють внутрішню диференціацію, призводять до корінних змін у системі взаємовідносин між народною, елітарною та масовою культурою. Остання, до речі, знижує статус не тільки перших двох, а й культури в цілому, яка перетворюється на засіб досягнення глобально стандартизованого життєвого благополуччя. Слід наголосити, що «кризу ідентичності» відчувають на собі всі країни світу, однак найгостріше вона дається взнаки в країнах колишньої соціалістичної системи, де протягом історично тривалого часу свідомо порушувалися базові структури національної самосвідомості, де засобами масової інформації переконливо нав'язувались ідеї про відсталість тієї чи іншої нації, про необхідність виходити не з реальних національних, а з ілюзорних загальнолюдських цінностей.

На сучасному етапі розвитку людства глобалізація торкається глибини, «ядра» культури, її ціннісно-нормативних основ, коли національна культура послаб-

²¹ www.kraslib.ru Официальный сайт Государственной универсальной научной библиотеки Красноярского края — «Глобализация как социокультурный процесс».

²² www.revolution.allbest.ru/sociology/00009696_html «Взаимодействие культур в условиях глобализации».

лює виконання своєї «антиентропійної» функції, не знаходячи адекватних форм перспективної взаємодії в глобалізаційному цивілізаційному процесі²³. Зростає агресія західних матеріальних, соціальних та духовних цінностей, норм, стандартів способу життя, масової культури, що виявляються під гаслом «входження до світової цивілізації».

За таких обставин різко загострюється проблема збереження культурної ідентичності в процесі зіткнення традиційних і нових цінностей, коли, з одного боку, держави-нації спираються на культурні універсалиї, з другого — стимулюються екстремістські прояви (релігійний фундаменталізм, шовінізм, тероризм). Відповідно, позитивна глобалізація як прагнення людства до досягнення цивілізаційного синтезу за умови збереження різних національних соціумів не може бути реалізована без зміни загальної парадигми розвитку людства, без якісного оновлення системи соціокультурних цінностей²⁴.

На наш погляд, цілком очевидним є те, що глобальну соціокультурну конфліктність можна подолати шляхом рівноправного діалогу культур з метою узгодження ціннісних орієнтацій в умовах об'єктивного зростання цивілізаційної взаємозалежності²⁵. У даному контексті заслуговує на дослідницьку увагу концепція «гуманістичного глобалізму» як альтернатива суперечливому процесу соціокультурної глобалізації. Її інтегрована суть полягає у втіленні ідеї становлення багатопольярної спільноти країн, народів і культур, що є альтернативою так званого «конфронтаційного поліцентризму»²⁶. Людство має об'єднуватися на основі узгодження інтересів, взаємопроникнення цінностей техногенного та традиційного світів, коли досягнення

²³ Снеговая О. А. Влияние глобализации на ценностно-нормативные основы национальных культур // Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Основные аспекты современных философско-культурологических исследований. Общественные науки. Спецвыпуск. — Ростов-на-Дону: СКНЦ ВШ, 2007.

²⁴ Лео Майер Як глобалізація веде до кризи світової економіки / Л. Майер // Економічний часопис. — 2004. — № 2. — С. 8—10.

²⁵ Каландия И. Д. Система общечеловеческих ценностей в динамике и диалоге цивилизаций // Человек: Соотношение национального и общечеловеческого. Сб. мат. междунар. симпозиума (г. Зугдиди, Грузия, 20 мая). / Под ред В. В. Парцвания. — СПб.: Санкт-Петербургское общество, 2004. — Вып. 2. — С. 111—123.

²⁶ Пахомов Ю. Н., Крымский С. Б., Павленко Ю. В. Пути и перепутья современных цивилизаций. — К.: Благотворительный Фонд содействия развитию гуманитарных и экономических наук «Международный деловой центр», 1998. — С. 343—348.

глобального консенсусу базується на ідеї діалогу культур.

Негативи соціокультурної експансії

Глобальні трансформації призводять до якісних змін у системі соціокультурних взаємовідносин, актуалізуючи широке коло проблем, пов'язаних із формуванням нової світової культури. Так, С. Хантінгтон наголошує на «зіткненні цивілізацій»²⁷, теорії Ф. Фукуяма погрожують «кінцем історії»²⁸, Е. Тоффлер розробляє концепцію «кліп-культури»²⁹ тощо. Отже, в рамках оптимістичного та песимістичного прогнозів вимальовується цілком низка сценаріїв: від хижацького поглинання слабких культур сильними до утвердження моделі світової культури.

Досить актуальним у даному сенсі є запропоноване видатним соціологом ХХ століття П. Сорокіним поняття «соціальної стратифікації»³⁰, тобто «диференціації певної спільноти на класи ієрархічного рангу». Якщо економічний статус членів того чи іншого суспільства неоднаковий, якщо серед них існують ті, які володіють, і ті, які не володіють, то таке суспільство стає соціально стратифікованим, що справедливо і для глобалізованого суспільства. При цьому ознаки стратифікації (розмежування, поділу, нерівності) у сфері соціокультурних відносин мають і окремі країни та регіони світу. Унікальним тут є хіба що США або новий американський імперіалізм, що диктує монополярність світового економічного устрою. Позитивізм такої парадигми розвитку, щоправда, може виявлятися різнопланово. Світова держава-імперія у теорії являє собою інститут, орієнтований на вирішення глобальних проблем з організацією світового розвитку на власній

²⁷ Хантінгтон С. Столкновение цивилизаций. — М.: АСТ, 2003. — 603 с.

²⁸ Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Фрэнсис Фукуяма; Пер. с англ. М. Б. Левина. — М.: АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2007. — 588 с.

²⁹ Тоффлер Э. Третья волна: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. — М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. — 781 с.

³⁰ Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. / П. А. Сорокин. — М.: Политиздат, 1992. — С. 302—303.

території³¹. Світу пропонується єдиний загальний світовий порядок, адаптований до власних внутрішніх умов і стандартів, які трактуються як універсальні.

У сучасних умовах монополярність світового економічного розвитку реалізується в контексті геополітичної ідеології американського глобалізму³², коли США, роблячи заяви про власну планетарну відповідальність, втручаються у внутрішні справи практично всіх країн, ведуть неприховану експансію, зокрема й культурну.

Теоретично культурна експансія являє собою розширення сфери впливу домінуючої (національної) культури за початкові межі або державні кордони на відміну від модернізації, коли країна-реципієнт цілеспрямовано намагається адаптувати чужі зразки³³. Сучасна культурна експансія може бути процесом органічним. За сучасних умов переважна частина «культурного експорту» здійснюється на рівні матеріальної культури. Згодом, коли привабливими стають товари, книги або фільми, вироблені в країні-експортері, активізується більш глибокий експорт — моделей поведінки, законодавства, ідеології. Навпаки, в процесі неорганічної соціокультурної модернізації експансія починається з рівня ідеології³⁴.

Загалом культурна експансія Заходу на інші країни є досить неоднозначною. Часто їй притаманні риси «культурної агресії», коли унеможлиблюється руйнування традиційних форм культури, моральних норм і цінностей без повноцінної заміни їх новими. Така експансія призводить до справедливо соціального спротиву, особливо з боку консервативно налаштованої частини суспільства. Деякі країни навіть мають спеціальне законодавство, що обмежує іноземну культурну експансію (так званий культур-

³¹ Кальченко Т. В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: Монографія. — К.: КНЕУ, 2006. — С. 67—68.

³² З. Бжезінський Вибір: світове панування чи світове лідерство / Пер. з англ. А. Іщенка. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — С. 162—163.

³³ Промышленная политика и международные отношения: Сб. статей / Ред. Ю. В. Кузнецов. Кн. 2; Межд. отношения, 2005. — С. 754.

³⁴ У II половині XX ст. людство стало свідком безпрецедентної культурної експансії США, що відбувалась в багатьох країнах світу. Після другої світової війни вона торкнулася країн Західної Європи, в 60-ті роки — Японії, в 70-ті — країн Латинської Америки, в 90-ті — Росії й України. Радянська ідеологія виявилася неуспішною в забороні західної культури як «ворожої», у неї практично не було шансів конкурувати з бурхливою хвилею культурного імпорту.

ний протекціонізм)³⁵. Ключовими ознаками «культурного імперіалізму» є: перенесення способу життя і ціннісних орієнтацій, притаманних західному суспільству; нав'язування західної культури як універсальної, такої, що виключає вклад інших культур; прагнення досягти політичних та економічних цілей за рахунок культурних зв'язків; однобічний рух інформації — від «центру» до «периферії» (тобто від найбільших західних компаній у сфері індустрії розваг і засобів масової інформації та комунікації до багато чисельної аудиторії в інших країнах)³⁶.

Культурна експансія опосередковується насамперед у комунікативних процесах. Інформатизація соціокультурного простору відкриває нові широкі можливості у сфері передачі знань із перспективами прогресивного розвитку людини³⁷, виступаючи контекстом формування нового загальноцивілізаційного типу культури. Одночасно такі зовнішні атрибути ХХ століття, як телебачення, радіо, персональні комп'ютери та глобальні комп'ютерні мережі, супутникове телебачення, значно трансформують і внутрішню сутність культури — духовно-ментальні параметри суспільства. Тому надзвичайної актуальності набуває проблема подолання наслідків інтенсивності й одновекторності соціокультурних процесів, залучення до яких не може мати спільного ритму та однакового ступеня вторгнення до простору кожного етносу й кожної культури³⁸. У результаті складних загальнопланетарних взаємодій трансформується цілісність регіональних культур, а прискорений розвиток одних суспільств та повільніший інших є причиною виникнення глобальних соціокультурних суперечностей. Тому збереження розмаїтості локальних культур є необхідною умовою для культурної інтеграції через розуміння об'єктивної природи різноспрямованих тенденцій як рівноправних (рух до єдності та рух до різноманітності),

³⁵ З. Бжезінський Вибір: світове панування чи світове лідерство / Пер. з англ. А. Іщенка. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — С. 158—159.

³⁶ Промышленная политика и международные отношения: Сб. статей / Ред. Ю. В. Кузнецов. Кн. 2: Межд. отношения, 2005. — С. 755—756.

³⁷ Николаев С. Неглобализована глобалізація? / С. Николаев // Людина і політика. — 2004. — № 1. — С. 117—126.

³⁸ Каландия И. Д. Система общечеловеческих ценностей в динамике и диалоге цивилизаций // Человек: Соотношение национального и общечеловеческого. Сб. мат. междуна. симпозиума (г. Зугдиди, Грузия, 20 мая). / Под ред В. В. Парцвания. — СПб.: Санкт-Петербургское общество, 2004. — Вып. 2. — С. 111—123.

що є основою для діалогу в умовах швидкоплинності та невизначеності. Інтенсифікація міжкультурних контактів, сприяючи інтеграції, водночас породжує нові суперечності й посилює прагнення до диференціації й образів соціокультурної єдності людства.

Висновки

Спрямувавши світогосподарський розвиток на якісно новий рівень економічних, політичних, соціальних, екологічних, науково-технологічних та іншого роду перетворень, глобалізація як процес усепоглинання зумовила переорієнтацію уявлень суспільства щодо умов і перспектив безпечної життєдіяльності. Відкриваючи величезні нові можливості в науково-технологічному прогресі, освіті, обміні культурними цінностями, глобалізація водночас породжує серйозні соціокультурні загрози.

Суперечливість сучасних соціокультурних процесів виявляється у формуванні різноспрямованих тенденцій – інтеграції й диференціації, що, в свою чергу, зумовлює двовекторність цивілізаційних процесів – уніфікацію та збереження етнокультурної особливості. Утверджується новий глобальний світоустрій, що має ознаки соціуму асиметричної взаємозалежності³⁹.

Глобалізація, яку розуміють як прагнення людства до досягнення цивілізаційного синтезу за умов збереження різноманітності народів та культур, не може ефективно реалізувати свій позитив без зміни загальної парадигми розвитку якісного наповнення системи загальнолюдських цінностей та соціокультурних практик культур. Оновлення потребує нинішній геополітичний порядок, який за своїм інституційним змістом відповідає сучасним викликам і характеру глобальних процесів.

Література

1. Астафьев О. Н. Глобализация как вариант нелинейного раз-

³⁹ Кувалдин В. Глобальность: новое измерение человеческого бытия // Грани глобализации. — С. 93.

вития социокультурных процессов // Анализ систем на рубеже тысячелетия: Теория и практика: Материалы пятой международной конференции, 3–4 июля 2001 г. – М., 2001. – Т. 1.

2. Базылев Н. И., Мишкевич М. В., Базылева М. Н. Мировая экономика: Учеб. пособ. – Мн.: Книжный Дом; Мисанта, 2004. – С. 39.

3. Бек У. Что такое глобализация? (Ошибки глобализма – ответы на глобализацию) / Пер. с нем. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.

4. Валлерстайн И. Социальное изменение вечно? Ничто никогда не изменяется? // Социс. – № 1. – 1999. – С. 8–21.

5. Видоевич З. Глобализация, хаотизация и конфликты в современном мире / З. Видоевич // Социс. – 2005. – № 4. – С. 25–32.

6. Гольцов А. Сучасний світовий порядок: моральні принципи і аморальна суть / А. Гольцов // Персонал. – 2007. – № 4. – С. 34–38.

7. Делягин М. Г. Мировой кризис: Общая теория глобализации: Курс лекций. / Институт проблем глобализации. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 768 с.

8. Єфименко А. Виклики глобалізації та цивілізаційний вибір України / А. Єфименко // Юридичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 68–74.

9. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / Пер. з англ. А. Іщенко. – К.: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2006. – 203 с.

10. Каландия И. Д. Система общечеловеческих ценностей в динамике и диалоге цивилизаций // Человек: Соотношение национального и общечеловеческого. Сб. мат. междун. симпозиума (г. Зугдиди, Грузия, 20 мая). / Под ред В. В. Парцвания. – СПб.: Санкт-Петербургское общество, 2004. – Вып. 2. – С. 111–123.

11. Кальченко Т. В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 67–68.

12. Колесников А. С. Философская компаративистика и диалог культур // В сб. «Россия и Грузия: диалог и родство культур» – СПб., 2003. – С. 202–203.

13. Кувалдин В. Глобальность: новое измерение человеческого бытия // Грани глобализации. – С. 93.

14. Лео Майер Як глобалізація веде до кризи світової економіки / Л. Майер // Економічний часопис. — 2004. — № 2. — С. 8–10.

15. Матвеев С. О., Лясота Л. І. Економічна соціологія: Підручник. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. — С. 55–89.

16. Ніколаєв Є. Неглобалізована глобалізація? / Є. Ніколаєв // Людина і політика. — 2004. — № 1. — С. 117–126.

17. Пархоменко И. Т. История мировой и отечественной культуры: Курс лекций / И. Т. Пархоменко, А. А. Радугин. — М.: Центр, 2002. — 320 с.

18. Пахомов Ю. Н. Цивилизационные модели современности и их исторические корни: Монография / Ю. Н. Пахомов, С. Б. Крымский, Ю. В. Павленко, В. В. Седнев и др. — К.: НАН Украины. Ин-т мировой экономики и межд. отношений, 2002. — 632 с.

19. Пахомов Ю. Н., Крымский С. Б., Павленко Ю. В. Пути и перепутья современных цивилизаций. — К.: Благотворительный Фонд содействия развитию гуманитарных и экономических наук «Международный деловой центр», 1998. — С. 343–348.

20. Промышленная политика и международные отношения: Сб. статей / Ред. Ю. В. Кузнецов. Кн. 2: Межд. отношения, 2005. — С. 754.

21. Сіденко С. В. Соціальні проблеми глобалізації / Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 38–54.

22. Смит Д. Глобальный вызов: как достичь мира без унижения / Д. Смит // Социс. — 2004. — № 4. — С. 24–26.

23. Снеговая О. А. Влияние глобализации на ценностно-нормативные основы национальных культур // Известия высших учеб. заведений. Северо-Кавказский регион. Основные аспекты современных философско-культурологических исследований. Общественные науки. Спецвыпуск. — Ростов-на-Дону: СКНЦ ВШ, 2007.

24. Сорокин П. А. Общедоступный учебник по социологии: Статьи разных лет / П. А. Сорокин; Ин-т социологии. — М.: Наука, 1994. — 560 с.

25. Сорокин П. А. Социокультурная динамика и эволюционизм // Американская социологическая мысль. — М., 1996. — С. 372–392.
26. Так само.
27. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. / П. А. Сорокин. — М.: Политиздат, 1992. — С. 302–315.
28. Сорос Дж. Криза глобального капіталізму: (Відкрите суспільство під загрозою) / Пер. з англ. — К.: Основи, 1999. — 259 с.
29. Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: Монографія; за заг. редакцією Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 31–47.
30. Сравнительное изучение цивилизаций: Хрестоматия / Сост. В. С. Ерасов. — М.: Аспект-Пресс, 1998. — 556 с.
31. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар. / Пер. з англ. — К.: Вид. Дім «КМА Академія», 2003. — 252 с.
32. Тоффлер Э. Третья волна: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. — М.: АСТ, 2004. — 781 с.
33. Уткин А. И. Глобализация: процесс и осмысление. — М.: Логос, 2002. — 254 с.
34. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Фрэнсис Фукуяма; Пер. с англ. М. Б. Левина. — М.: АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2007. — 588 с.
35. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. — М.: АСТ, 2003. — 603 с.
36. Яковец Ю. В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю. В. Яковец; Межд. ин-т П. Сорокина — Н. Кондратьева. — М.: Экономика, 2001. — 346 с.
37. www.abuss.narod.ru/Biblio/sorokin2.htm «Общие теории социальной динамики».
38. www.elib.org.ua «Глобализация как социокультурный процесс».
39. www.revolution.ru/sociology/00009696_html «Взаимодействие культур в условиях глобализаций».
40. www.kraslib.ru Официальный сайт Государственной универсальной научной библиотеки Красноярского края — «Глобализация как социокультурный процесс».

Стаття надійшла до редакції 22.04.2008